

Versengő választottbírói és joghatósági kikötések

Manapság az ügyvéd, illetve jogtanácsos részvételével létrejövő üzleti szerződésekben jogviták esetére szinte mindig szerepel választottbírói, vagy rendes bírósági kikötés. Ugyanakkor számos esetben előfordul, hogy egy szerződés, illetve több, egymással szorosabb vagy lazább kapcsolatban álló szerződés egymásnak ellentmondó fórumválasztó kikötéseket tartalmaz. Kioljtják-e egymást ilyenkor az egymással ütköző választottbírói és joghatósági megállapodások? Milyen módszerek alapján oldják fel a fórumválasztó megállapodások kollízióját a fontosabb európai jogrendszerek bíróságai? Cikkünkben bemutatjuk a nemzetközi gyakorlat főbb tendenciáit.

Dr. Schmidt Richárd LL.M ügyvéd, választottbíró

1. Bevezetés

Választottbírói, illetve rendes bírósági kikötések legfőbb célja az alapértelmezett joghatósági, hatásköri, és illetékességi szabályok elkerülése, ezáltal a vitarendezés előreláthatóságának biztosítása egy meghatározott fórum előtt. Fórumválasztás hiányában ugyanis bizonytalan, hogy az esetleges jogvita elbírálására mely rendes bírósági fórum előtt kerül sor, mely nemzetközi elem esetén a külföldi bíróságok előtti pereskedés nem elhanyagolható kockázatát is jelenti. A fórumválasztás célja e bizonytalanság kiküszöbölése, ugyanakkor manapság a nemzetközi gyakorlatban egyre gyakrabban előforduló jelenség, hogy a felek nem pusztán egy, hanem több fórumválasztással is élnek, és a felek szerződése(i) egyszerre tartalmaz(nak) választottbírói és joghatósági megállapodást. Ennek egyik esete, amikor a felek huzamosabb időn keresztül állnak egymással kapcsolatban, és egy korábban megkötött szerződésben szereplő fórumválasztással ütközik egy későbbi szerződés joghatósági, vagy választottbírói megállapodása. Másik jellemző esetkör, hogy a gazdasági szereplők sokszor nem pusztán egy szerződést kötnek, hanem komplex szerződés rendszereket, illetve szerződés együtteseket hoznak létre, melyekben több szerződés is tartalmaz fórumválasztó megállapodást. Végül, közismert jelenség, hogy a kereskedelmi szerződések terjedelme egyre nő, így – a gyakorlatban a szövegezés késői időpontjára találhatóan utalva csak „midnight clause” illetve „sunset clause” néven emlegetett – fórumválasztó

megállapodások akár tévedésből is „duplázódhatnak”. Ezekben az esetekben a fórumválasztás alapvető céljának – az előreláthatóság követelményének – a teljesülése kétségesé válik, hiszen jogvita esetén nem egyértelmű, hogy az egymással konfliktusba kerülő fórumválasztó megállapodás közül melyik az alkalmazandó. A kérdést elsősorban a klasszikus jog-, illetve szerződés értelmezési elvek döntik el, melyek alkalmazására mindig az adott ügy egyedi sajátosságai alapján kerülhet sor. Azonban felmerül a kérdés, hogy az *in concreto* jogalkalmazás mellett lehet-e általános feloldási módszereket azonosítani, melyek a kétfajta fórumválasztás ütközése esetén érvényesülnek? A kérdés megválaszolása érdekében megvizsgáljuk, hogy miként oldják fel az egymással versengő fórumválasztó megállapodások közötti ütközést a bíróságok az angolszász és a kontinentális jogcsaládok főbb jogrendszereiben.

Anglia

Az angol jogtudományban hagyományos álláspont a választottbírói megállapodás elsődlegessége a joghatósági megállapodással szemben. Bizonyos szerzők a választottbírói megállapodás érvényesülését „józan megoldásként” (*commonsense solution*) jellemzik. Az angol megközelítésben a választottbírói megállapodás „nagyobb súlya” annak is köszönhető, hogy a *forum non conveniens* doktrína alapján az angol bíróságok joghatóság kérdésében fenntartanak maguknak egy mérlegelési jogkört – mely szerint az ügy összes körülménye alapján dönthetnek a joghatóság

gyakorlásáról, vagy annak elutasításáról – mely elv még joghatósági megállapodás léte esetén is érvényesül. Ugyanakkor választottbírói megállapodások esetén ilyen mérlegelési jogkör nincs, mely a *contra* a választottbírói megállapodás „felsőbbrendűségét” támasztja alá.¹ Az angol joggyakorlatot korábban széleskörű egyetértés volt abban, hogy racionális üzletemberek a vitarendezést nem kívánják párhuzamosan több fórum előtt folytatni, így az angol bírói gyakorlat az „egy megálló” vélelmét állította fel (*one stop presumption*). A vélelem szerint a felek megállapodása egy adott fórum előtti vitarendezésre szól, melyet a House of Lords 2007. évben a *Fiona Trust* ügyben hozott ítéletével megerősített.²

2.1. Szubszidiaritás – Abszorpció

A jogalkalmazó számára értelemszerűen a legnehezebb feloldani a fórumválasztó megállapodások közötti kollíziót abban az esetben, amikor a felek között mindössze egy szerződéses dokumentum van, mely egyszerre tartalmaz választottbíró-sági és joghatósági megállapodást. Az

tően a bíróság elvetette azt a lehetőséget, hogy mindkét fórumválasztó megállapodás érvényesülését engedve a felek párhuzamos eljárásokban versenyt fussanak az ítéletért, és megállapította, hogy amennyiben a kizárólagos joghatósági megállapodásnak teljes teret enged, akkor a választottbíró-sági megállapodás

Ha a bíróság a kizárólagos joghatósági megállapodásnak teljes teret enged, akkor a választottbíró-sági megállapodás teljesen kizárásra kerülne.

angol joggyakorlatban az egyik megoldás ilyen esetben az, hogy a kollíziót a választottbíró-sági megállapodás javára oldják fel. Erre példa a 2011. évben eldöntött *Sulamerica ügy*³, melyben a felek szerződésének 7. pontja brazil jogválasztást és a brazil bíróságok javára szóló joghatósági kikötést tartalmazott, míg a felek ugyanezen szerződés 12. pontjában választottbíró-sági kikötéssel éltek. Az ügyben eljáró angol bíróság emlékeztetett, hogy racionális üzleti szereplőket feltételezve a felek feltehető akarata az volt, hogy a jogviszonyukból származó vitákat azonos fórum döntse el, emiatt ellenkező kikötés hiányában azt kell vélelmezni, hogy a felek jogvitáikat egy vitarendezési fórum elé utalták. Ezt köve-

teljesen kizárásra kerülne. Emiatt a bíróság arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy a választottbíró-sági megállapodásnak kell érvényesülnie, mert „nincs más lehetőség a két fórumválasztó megállapodás összeegyeztetésére, megjegyezve, hogy ez a megközelítés nem fosztja meg a szerződés 7. pontját minden hatásától, mivel az arbitrábilis, a választottbíró-sági megállapodás kikényszerítése, vagy az ítélet végrehajtása kérdésében a brazil bíróságok joghatósága releváns marad.

2.2. Kombináció

Az angol joggyakorlat sajátos módszere az egymással versengő joghatósági és választottbíró-sági megállapodások közötti kollízió feloldására a kombinációs mód-

szer, mely az egymással ellentétes szerződéses rendelkezéseket megpróbálják harmonizálva értelmezni, így az egymással versengő fórumválasztó megállapodásokat gyakorlatilag „házasítja” egymással. A megközelítés az angol gyakorlatban a *Paul Smith ügyben*⁴ kristályosodott ki, amelyben a felek szerződésének 13. pontja egy ICC választottbíró-sági kikötést, a 14. pontja pedig angol jogválasztást és angol joghatósági kikötést tartalmazott. Amikor a felek közötti jogvita kitört, az egyik fél választottbíráskodást kezdeményezett, a másik fél pedig az angol bíróság előtt perelt. Az angliai perben eljáró Steyn bíró véleménye szerint a joghatósági kikötés érvényesítése egy drasztikus és nemkívánatos eredményre vezetne, amely a nemzetközi kereskedelmi szerződésben kikötött vitarendezési mechanizmust teljes kudarccra ítélné. Emiatt az angol bíró a 13. pontot egy önálló választottbíró-sági megállapodásnak értelmezte, míg a 14. pontot akként, hogy az a választottbíró-sági eljárásra irányadó jogot jelöli ki, mely utóbbi többek között olyan kérdésekre szabályoz, mint az ideiglenes intézkedések kérdése, a rendes bíróság választottbíró-sági eljárást támogató egyéb hatásköreit stb. A fenti döntéssel az angol bíróság a joghatósági megállapodást gyakorlatilag egy jogválasztó megállapodássá transzformálta, mely az eljárásra fejt ki hatását.

2.3. Klasszikus jogértelmezési elvek

A fentiekől eltérő helyzet, amikor a felek úgy kötnek több fórumválasztó megállapodást, hogy ezeket nem egy, hanem több szerződés hordozza, melyek akár egy időben, akár egymás után kerülnek megkötésre. Az első esetkör, amikor a több szerződés között felállítható valamilyen egyértelmű hierarchikus kapcsolat szerkezeti, kronológiai, vagy egyéb értelemben. Ilyen esetben a klasszikus jogértelmezési elvek – így a *lex specialis derogat legi generali*, illetve a *lex posterior derogat priori*, vagy a keretszerződés alkalmazása az az alapján létrejött egyedi jogviszonyokra – kézenfekvő megoldást nyújtanak az ütközés feloldására. Így például a *Naviera Amazonica Peruana* ügyben⁵ a felek egyedi szerződése londoni választottbíráskodást jelölt ki vitarendezésre, míg az általános szerződési feltételek a limai bíróságok kizárólagos joghatóságát kikötötték ki. Az elsőfokú bíróság a kollíziót a szerződés értelmezésével a *Paul Smith* ügyből ismert kombinációs megoldással úgy kívánta feloldani, azonban a másodfokon eljáró Court of Appeal azonban rámutatott, hogy a felek választottbírói klauzulát tartalmazó egyedi szerződésének első cikke kifejezetten úgy rendelkezett, hogy a joghatósági megállapodásnak helyt adó általános szerződési feltételeket előzi. Az 1991-es *Indian Oil Corp v. Vignol Inc* ügyben⁶ a felek adásvételi szerződése angol jogválasztást tartalmazott és az angol bíróságok kizárólagos joghatóságát kötötte ki, míg a szerződés részeit képező általános szerződési feltételek az indiai jogot jelölték meg irányadó jogként, jogvitákra pedig indiai választottbíráskodást írtak elő. A bíróság döntése alapján a felek által egyedileg megtárgyalt adásvételi szerződésben kikötött joghatósági megállapodás megelőzi az általános szerződési feltételekben kikötött külföldi választottbíráskodást.

2.4 Analitikus módszer

A másik esetkör az, amikor a több szerződés között nem lehet egyértelműen alá-fölérendeltségi viszonyt felállítani, így a fórumválasztó megállapodások közötti kollízió feloldása további analízist igényel. Az „analitikus módszer” a fórumválasztó megállapodásokat „hordozó szerződések” egymáshoz való viszonyán túl elemzi a „bordo-” szerződések” és a jogvitában érvényesített követelések kapcsolatát

is. Az analitikus módszer érvényesítésére jó példa a *Trust Risk Group* ügy⁷, ahol egy joghatósági megállapodás és egy választottbírói klauzula kollíziója kapcsán kellett dönteni. Az ügyben egy olasz biztosítási bróker, a TRG és egy amerikai biztosító, az ATEL először 2010. júliusában egy üzleti feltételeket tartalmazó megállapodás kötött, mely angol jogválasztást és az angol bíróságok

3. Franciaország

A francia jogtudományban hagyományosan uralkodó álláspont a választottbírói elsődlegességének elve (*principe de primauté*) a joghatósági megállapodással szemben, melyet többen a kétfajta klauzula eltérő természetére vezetnek vissza, hangsúlyozva a választottbírói megállapodás „investitúra szerződés” (*contrat d'investiture*) jellegét, mely az egész választottbírásko-

Nem lehet egyértelműen alá-fölérendeltségi viszonyt felállítani, így a fórumválasztó megállapodások közötti kollízió feloldása további analízist igényel.

kizárólagos joghatóságát kötötte ki, majd a felek fél évvel később 2011. januárban egy keretszerződést is kötöttek egymással, mely olasz jogválasztást és milánói választottbírói klauzulát tartalmazott. Az üzleti feltételeket tartalmazó megállapodás a keretszerződéshez került csatolásra. Míg az első megállapodás alapján az ATEL jutalék fizetését vállalta a TRG-nek az általa közvetített ún. orvosi műhiba (*MEdMal*) biztosításokra, addig a keretszerződés alapján a felek az olasz orvosi műhiba biztosítási piac fejlesztését tűzték ki célul és a TRG vállalt díjfizetést az ATEL által az olasz piacra nyújtott kizárólagosságért. A felek között a jutalék elszámolása kapcsán alakult ki jogvita, az ATEL az angol bíróságok előtt indított eljárást, mire a TRG a választottbírói megállapodásra hivatkozva vitatta azok joghatóságát. A TRG álláspontja szerint a korábbi szerződés a későbbi keretszerződés alá lett rendelve, így a felek jogviszonyára a keretszerződés az irányadó, míg az ATEL szerint két független szerződésről volt szó. A Court of Appeal az utóbbi állásponttal egyetértve a kiemelte, hogy a két megállapodás alapján folyó üzlet elkülöníthető volt egymástól, s mivel a felek közötti jogvita tárgya a jutalék elszámolása volt, mely tárgykört az első szerződés szabályozta, a keresetre az angol bíróságok kizárólagos joghatósággal rendelkeztek. Fentiek az ún. súlypont elmélet („*centre of gravity*”) és a kereseti kérelemhez való közelség elvének („*closer to the claim*”) érvényesítését jelentik az egymással versengő klauzulák közötti konfliktus feloldásánál.

dási vitarendezést létrehozta, s így logikusan vezet a választottbírói megállapodás rendszertani elsőbbségéhez.⁸ A francia joggyakorlat emellett kifejlesztette a választottbírói megállapodás elsőbbségének elvét is (*principe de priorité*). Az elsőbbség elve a választottbíróknak ad jogot arra, hogy elsőként döntsének hatásköri kérdésekben, amennyiben párhuzamos választottbírói és rendes bírósági eljárások vannak folyamatban. Az állami bíró akkor is köteles megállapítani hatáskörének hiányát, amennyiben még nincs párhuzamos eljárás, kivéve amennyiben a választottbírói megállapodás nyilvánvalóan érvénytelen, vagy nyilvánvalóan nem alkalmazható.

3.1. Abszorpció időlegesen

A választottbírói megállapodás elsőbbségére egy korai példa Cour de cassation egy 70-es évek elején hozott döntése, ahol a felek vitarendező megállapodása a jogvitákat a „seine-i kereskedelmi bíróság előtt, választottbírói eljárásban” kívánta rendezni. A klauzula akár patológikusnak is tűnhetne, hiszen választottbírói eljárást ír elő, melyet egy rendes bíróság előtt kellene lefolytatni, azonban a Cour de cassation álláspontja szerint az alsóbb fokú bíróság szabadon értelmezhetette a fenti „pontatlan” klauzulát nem hatásköri, hanem választottbírói megállapodás-ként. A *Vinexpo* ügyben egy cég társasági szerződése szintén egyszerre tartalmazott egy választottbírói megállapodást és egy rendes bírósági hatásköri megállapodást. Amikor a tagok között jogvita merült fel, az egyik tag kizárási pert indított a

rendes bíróság előtt, továbbá választottbíró-sági eljárást is kezdeményezett, azonban szándékosan késleltette azt, mert nem jelölt választottbíró-t. A másik tag a választottbíró kijelölés érdekében a rendes bírósághoz fordult, mely az egymással összeegyeztethetetlen fórumválasztások miatt nem tett eleget a kérésnek. A Cour de cassation azonban megállapította, hogy a nyilvánvalóan érvénytelen, vagy nem alkalmazható választottbíró-sági megállapodás esetét kivéve az állami bíró nem utasíthatja vissza a bírókijelölést ilyen esetben, és az elsőbbség elve alapján a választottbíró-ság jogosult dönteni saját hatásköréről. A fent említett ügyekben egy szerződéses dokumentum esetén a francia bíróságok a *Kompetenz-Kompetenz* elv alkalmazásával rendre arra a következtetésre jutottak, hogy a választottbíró-sági megállapodás – legalább időlegesen – elnyeli a joghatósági megállapodást. Az más kérdés, hogy a francia bíróságok kontrollja fennmarad, és azt a választottbíró-sági ítélet elleni érvénytelenítési perben, vagy az ítélet végrehajtás elismerés, vagy megtagadás körében még gyakorolhatják.

3.2. Szubszidiaritás - Abszorpció

Az egymással egy szerződéses dokumentumban versengő fórumválasztó megállapodások közötti ütközés feloldásának másik módszere szubszidiaritás elvének alkalmazása, mely alapján a választottbíró-sági megállapodás érvényesül, de a joghatósági megállapodásnak legalább elvi szinten bizonyos joghatásai fennmaradnak. Ez a megoldás merült fel például az 1997-es *Brigif* ügyben, ahol a *Brigif* cég franchise szerződést kötött két másik társasággal, választottbíró-sági kikötéssel, míg egy harmadikkal egy eszközártrubázás megállapodást kötött, mely utóbbi szerződés egy választottbíró-sági megállapodást és egy rendes bírósági hatásköri megállapodást is tartalmazott. Amikor a *Brigif* a fenti szerződések érvénytelenítése és kártérítés iránt a fenti cégek ellen a párizsi kereskedelmi bíróság előtt indított eljárást, azok a választottbíró-sági megállapodásra bivatkoztak, és az elsőfokú bíróság hatáskörének biányát állapította meg, mely döntést a másodfokú bíróság befybenagyott. A Cour de cassation arra az álláspontra helyezkedett, hogy a másodfokú fórum a felek akaratának szuverén értékelésével jutott arra a következtetésre, hogy megszüntette a peres eljárást, mivel a választottbíró-sági megállapodásból képest a jog-

hatósági megállapodás csak szubszidiárius szerepet tölt be. Az angol gyakorlathoz hasonlóan itt is megfigyelhető a szubszidiaritás elvének megemlézése, de az ügyben valójában a választottbíró-sági megállapodás érvényesült, elnyelve a joghatósági megállapodást.

3.3. Klasszikus jogértelmezési elvek

A francia gyakorlatban szintén megfigyelhető a klasszikus jogértelmezési elvek alkalmazása olyan szerződések esetén, melyek között kronológiai, vagy egyéb kapcsolat van, ugyanakkor jellemző a választottbíró-sági megállapodás elsőbbsége, mely felülírja a *lex posterior derogat prior* elvet. Ennek megfelelően a *Distribution Chardonnet v. Fiat Auto France* ügyben a felek között, 1974. évben választottbíró-sági megállapodást tartalmazó keretszerződés jött létre, majd ezt követően 1976-ban a felek két tartós bérleti szerződést kötöttek, utóbbiakban a párizsi bíróság kizárólagos illetékességét kikötve. A Cour d'Appel a szerződések viszonyát elemezve arra jutott, hogy jöllehet a tartós bérleti szerződések később kerültek megkötésre, azok a keretszerződés végrehajtásának minősültek és nem rendelkeztek novációs hatással a keretszerződés választottbíró-sági vitarendezésről szóló rendelkezése vonatkozásában. A 2014. évi *Kodak* ügyben, a Kodak jogelődje és a Canon France közötti disztribúciós szerződés választottbíró-sági klauzulát tartalmazott, azonban a Canon által 2009-2012 között különböző termékértékesítések után kibocsájtott, és a Kodak által ellenvetés nélkül kifizetett termék számlák a párizsi bíróságok joghatóságát kötötték ki. Amikor a Canon France a felek közötti kereskedelmi kapcsolatok azonnali megszakítása miatt a párizsi bíróságok előtt indított pert, a Kodak a választottbíró-sági megállapodásra hivatkozva kérte a per megszüntetését. Az ügyben a kérdés tehát az volt, hogy a disztribúciós szerződésben lévő választottbíró-sági megállapodást a felek hatályon kívül helyezték-e joghatósági megállapodás megkötésével. Az első- és másodfokon eljáró francia bíróságok azon az állásponton voltak, hogy a számlák ellenvetés nélküli kifizetésével a felek kinyilvánították azon szándékukat, hogy jogvitájukra a joghatósági megállapodás az irányadó. Azonban a Cour de cassa-

OPERA
MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

Sztárestek
zongorával

SIMON
KEENLYSIDE
Zongorán közreműködik: Malcolm Martineau
2022. október 16., 19:30, Operaház

ILDAR
ABDRAZAKOV
Zongorán közreműködik: Mzia Bachtouridze
2022. október 30., 19:30, Operaház

OPERA.HU | FACEBOOK.COM/OPERAHAZ

tion álláspontja szerint a fenti indokok nem megfelelőek ahhoz, hogy a választottbíró-sági megállapodás nyilvánvalóan nem alkalmazhatónak lehessen minősíteni, és a másodfokú bíróság nem is állapította meg, hogy a felek a választottbíró-sági megállapodást a joghatósági megállapodással helyettesítették volna, emiatt a *Kompetenz-Kompetenz* elv alapján elsősorban a választottbírókra tartozik a fenti kollízió feloldása.

3.4. Analitikus módszer

Ez a megközelítés – hasonlóan az angol gyakorlatnál említett módszerhez – a fórumválasztó megállapodásokat hordozó szerződések egymáshoz való viszonyán túl a jogvitában érvényesített követelésre is koncentrálna. E megközelítésre példa a *Recape* ügy, ahol a Recape több beszerzési szerződést is kötött egy társasággal, me-

ságok által alkalmazott neutralizáció elfogadására nagyon ritkán mutat hajlandóságot, mivel álláspontja szerint a kétfajta fórumválasztás legalább arra enged következtetni, hogy a felek el kívántak térni az általános joghatósági szabályok alkalmazásától. A *L.Hamid Saadi* ügyben hozott döntésében az egy szerződésben lévő rendes bírósági és választottbíró-sági kikötés kapcsán hangsúlyozta, hogy nincs lehetőség azon az alapon fenntartani a választottbíró-sági klauzulát, hogy az részletesebb kidolgozásra került, illetve a *lex specialis derogat generali* elve sem alkalmazható, így arra a következtetésre jutott, hogy a két kikötés kölcsönösen kioltotta egymást. A *Robotron* ügyben a felek közötti keretszerződés jogvita esetére a bécsi kereskedelmi bíróságot kötötte ki, míg a felek közötti adásvételi szerződések a Bécsi Kereskedelmi Kamara választottbíró-ságának hatáskörébe utaltak.

Abban az esetben, amennyiben a választási jog mindkét felet illeti, úgy azt az a fél jogosult gyakorolni, amely hamarabb kezdeményezi eljárást.

lyek választottbíró-sági megállapodást tartalmaztak. A beszerzési szerződések-ből eredő követelések biztosítására a felek zálogszerződést is kötöttek, mely utóbbi a rendes bírósági kikötést tartalmazott. Amikor a Recape a zálogszerződésre alapított igényeit a rendes bíróság előtt érvényesítette, az hatáskörének hiányát állapította meg a választottbíró-sági klauzulára való hivatkozással. Azonban a Cour de cassation szerint a beszerzési és zálogszerződéseknek eltérő céljai voltak, a felek a szerződések között az ellentétes fórumválasztásokkal is különbséget akartak tenni, így a beszerzési szerződésben szereplő választottbíró-sági megállapodást nem lehetett kiterjeszteni a zálogszerződésből fakadó vitákra, így az ügyben a rendes bíróság volt jogosult és köteles eljárni.

3.5. Neutralizáció

A francia gyakorlatban kivételesen arra is van példa, hogy az egymással versengő fórumválasztó megállapodások kioltják, semlegesítik egymást és így módon az általános joghatósági szabályok érvényesülnek. A Cour de cassation az alsóbb bírósá-

Amikor a német Robotron társaság a párizsi székhelyű MABE a francia bíróság előtt indított peres eljárást, a Cour de cassation arra az álláspontra helyezkedett, hogy az egymásnak ellentmondó vitarendező klauzulákat a felek nem fogadták el, így azok nem jöttek létre, és erre tekintettel az irányadó joghatósági szabályok megalapozták a francia bíróság joghatóságát.

4. Német-osztrák megközelítés

A német, illetve osztrák joggyakorlatban hagyományosan nem beszélhetünk olyan több évtizedes *pro arbitration* szemlélet érvényesüléséről, mint az angol, vagy francia jogrendszerben, mely alapján joghatósági és választottbíró-sági kikötés ütközése esetén jellemzően az utóbbi érvényesülne. A kikötések ütközése a német, illetve osztrák gyakorlatban alapvetően szerződés értelmezési kérdésént merül fel, melyet a szokásos jogértelmezési elvek mentén és az analitikus módszer segítségével kell feloldani. Ezt meghaladóan a német jog sajátos kollízió feloldási módszere a több évtizede érvényesülő kumuláció (választási jog), emellett pedig a gyakorlatban megjelenik szubsidiaritás, illetve abszorpció módszerét is.

4.1. Választási jog – Kumuláció

A választási jog („*Wahlrecht*”) megengedhetősége a német joggyakorlatban már a II. világháborút megelőzően is megjelent és azóta is számos eseti döntés megerősíti, mint a kollízió feloldásának egyik lehetséges módszerét. A német joggyakorlatban a választási jog akár mindkét fél, akár az egyik fél javára is megengedett, amennyiben a nem lehet megállapítani pontosan, hogy egyoldalú, vagy kétoldalú választási jogról van szó, úgy kétség esetén a kikötéseket úgy kell értelmezni, hogy mindkét felet megilleti a választási jog a választottbíró-sági, illetve rendes bírósági vitarendezés között. Abban az esetben, amennyiben a választási jog mindkét felet illeti, úgy azt az a fél jogosult gyakorolni, mely hamarabb kezdeményezi a bírósági, illetve választottbíró-sági eljárást, és ilyenkor az eljárás megindításával az adott vitarendezési eljárás mindkét fél számára kötelezővé válik. A német joggyakorlat ugyanakkor nem tartja megengedhetőnek az olyan választási jogot, mely az egyik fél részére azt követően is lehetővé teszi a választást, hogy a másik fél már kezdeményezte az eljárást, mivel ez esetben az egyik fél „megtorpedózhatja” a másik fél által már folyamatba helyezett vitarendezési eljárást.

4.2. Szubsidiaritás – Abszorpció

A német gyakorlatból említést érdemel a Bundesgerichtshof 2006. évi döntése, melynek alapjául szolgáló ügyben a felek szerződése egy ICC választottbíró-sági kikötést tartalmazott, a választottbíráskodás helyeként Svájcot megjelölve, emellett a felek német jogválasztásban és a német bíróságok nem kizárólagos (vagy egyszerű) joghatóságában is megállapodtak. A döntésben a bíróság hangsúlyozta, hogy a fenti klauzulákat úgy kell értelmezni, hogy a felek elsősorban választottbíráskodásban állapodtak meg, és a német bíróságok joghatóságának kikötésére az ún. segédeljárások (*Hilfsverfahren*) miatt került sor, hogy adott esetben a rendes bíróságok választottbíró-sági eljárást támogató funkciója igénybe vehető legyen. Az osztrák gyakorlat is visszaigazolja a szubsidiaritás módszerének alkalmazását. Az Oberstergerichtshof gy 2013. évi döntése alapjául szolgáló esetben a felek között a szerződés 7. pontjában nem kizárólagos rendes bírósági kikötés jött létre, a 18-as pontban pedig választottbíró-sági megállap-

podást kötöttek. A legfelsőbb bíróság döntésében kiemelte, hogy választottbíráskodás kikötése mellett is még számos lehetősége nyílik a feleknek a rendes bíróságok igénybevételeire, így többek között ideiglenes intézkedéssel kapcsolatban, vagy a választottbírói megállapodás létre nem

vezésre az általános joghatósági, hatásköri, illetékességi szabályok lennének az irányadók. A francia joggyakorlatban megjelenő *neutralizáció módszere* gyakorlatilag ezt követi, azonban megállapítható, hogy e módszer a felek szerződési szabadságával szemben az igazságszolgáltatás

gyakorlati szempontból is működőképes feloldási módja az egymással versengő választottbírói és joghatósági kikötések közötti ütközéseknek.

A határidőhöz kötött választási jog megfelelő egyensúlyt teremt a szerződési szabadság tisztelete és az igazságszolgáltatás megfelelő működése között.

jöttével kapcsolatban. Erre figyelemmel a legfelsőbb felsőbíróság kiemelte, hogy általánosságban a nem kizárólagos rendes bírósági kikötés a választottbírói megállapodást nem befolyásolja. Az osztrák legfelsőbb bíróság egy 2008. évi döntése alapján szolgáló ügyben a felek szerződése választottbírói kikötést, valamint egy olyan rendes bírósági kikötést is tartalmazott, melyben a felek jogviták esetére a megbízó politikai körzete szerint illetékes körzeti bíróságokat kötötték ki. A legfelsőbb bíróság hangsúlyozta, hogy a rendes bírósági kikötés csupán illetékességi megállapodásnak minősül, melynek nincs hatása a választottbírói megállapodásra. Ez utóbbi döntés alapján a választottbírói kikötés gyakorlatilag elnyelte a rendes bírósági kikötést (abszorpció).

5. Összegzés

A versengő választottbírói és joghatósági megállapodások közötti kollízió feloldására a vizsgált európai országok joggyakorlata hasonló módszereket dolgozott ki, azzal, hogy az egyes jogrendszereknek saját, egyedi módszereik is vannak. Az egymással versengő fórumválasztó megállapodások közötti ütközés feloldásának kiinduló pontja az *analitikus módszer* és a *klasszikus szerződés értelmezés*, mely utóbbi alkalmazása során Angliában és Franciaországban sajátosan érvényesül a *pro arbitration* paradigma, elsőbbséget adva a választottbírói kikötés érvényesülésének. Amennyiben a kollízió a fenti módszerekkel nem feloldható, a lehetséges módszerek két szélsőséges megoldás közötti skálán helyezkednek el. A skála egyik végén lévő alternatíva szerint a versengő fórumválasztó megállapodások semlegesítik egymást melynek következtében a vitaren-

megfelelő működését helyezi előtérbe. A skála másik szélén lévő megoldás alapján a felek mindkét fórumválasztó megállapodást felhívhatják. E megoldás ugyan maximálisan tiszteli a felek szerződési szabadságát, azonban annak következtében párhuzamos eljárások és egymásnak ellentmondó döntések alakulhatnak ki, mely alássa az igazságszolgáltatás megfelelő működését. A két szélsőséges megoldás között helyezkedik el egyrészt a *szubszidiaritás módszere* mely alapján a választottbírói megállapodás elsődlegessége mellett a joghatósági megállapodásban fennmaradnak bizonyos hatásai. A szubszidiaritás módszere azonban a gyakorlatban többnyire *abszorpciót* jelent, mely alapján gyakorlatilag a választottbírói megállapodás érvényesül. Szintén a két szélsőséges megoldás között található az angol jogban megjelenő *kombinációs módszer*, mely a joghatósági kikötést jogválasztássá transzformálja és a választottbírói megállapodás érvényesülését eredményezi. Végül a két szélsőséges megoldás között helyezkedik el a német joggyakorlat által alkalmazott *kumuláció (választási jog) módszere*, amely időlegesen mindkét fórumválasztás érvényesülését engedi, azonban a választási jog gyakorlásának időbeli korlátozásával megelőzi a párhuzamos eljárások és egymásnak ellentmondó ítéletek kialakulását. Míg a szubszidiaritás és a kombináció módszerének alkalmazása esetén a bírók oldják fel a fórumválasztó megállapodások ütközését, addig a választási jog alkalmazása a felek kezébe helyezi döntést. Ezt meghaladóan, a *határidőhöz kötött választási jog* megfelelő egyensúlyt teremt a szerződési szabadság tisztelete és az igazságszolgáltatás megfelelő működése között, így elméleti szempontból megalapozott, és

Jegyzetek

- 1 BREKOUKAKIS, STAVROS: The Notion of the Superiority of Arbitration Agreements over Jurisdiction Agreements: Time to Abandon It? *Journal of International Arbitration*. 2007 Volume 24, Issue 4. 346-347
- 2 Premium Nafta Products Ltd (20th Defendant) & Ors v. Fili Shipping Company Ltd & Ors [2007] UKHL 40 (17 October 2007)
- 3 Sulamerica CIA Nacional De Seguros SA & Ors v Enesa Engenharia SA & Ors [2012] EWHC 42 (Comm)
- 4 Paul Smith Ltd. v. H & S International Holding Co. Inc., [1991] 2 Lloyd's L.Rep., 127.
- 5 Naviera Amazonica Peruana SA v Compania Internacional de Seguros del Peru [1988] 1 Lloyd's Rep 116
- 6 GARNETT: i.m. 380
- 7 Trust Risk Group SpA v AmTrust Europe Limited [2015] EWCA Civ 437.
- 8 PERREAU-SAUSSINE, Louis : Le conflit entre clause compromissoire et clause attributive de juridiction. In: MUIR WATT, HORATIA - BUREAU, DOMINIQUE - AVOUT, LOUIS D' (ed) : *Les relations privées internationales: mélanges en l'honneur du professeur Bernard Audit*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ. 2014. 611-612.
- 9 SERAGLINI, CHRISTOPHE - ORTSCHIEDT, JEROME: *Droit de l'Arbitrage Interne et International*. LGDJ, Lextenso 2019. 218-219.
- 10 Cour de cassation, Chambre civile 1, 14 novembre 2007, 06-21.629
- 11 Cour de cassation, Chambre civile 2, 26 novembre 1997, 95-12.686
- 12 Cour d'Appel de Paris, 1re chambre, section C, 29 novembre 1991. RG: 90-6507; 90-II696.
- 13 Cour de cassation, Chambre civile 1, 25 juin 2014, 13-23.669
- 14 Cour de cassation, Chambre civile 1, 4 juillet 2006, 05-11.591
- 15 PERREAU-SAUSSINE : i.m. 620.
- 16 Uo.
- 17 Cour de cassation, Chambre commerciale, 23 février 1999, 96-18.919
- 18 Katharina PLAVEC: *Auslegung von Schiedsvereinbarungen - Eine rechtsvergleichende Untersuchung*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2021. 198-199.
- 19 PLAVEC i. m. 200.
- 20 PLAVEC i. m. 200.
- 21 PLAVEC i. m. 201.
- 22 Brekoulakis, i.m. 363.
- 23 OGH 07.05.2013. 2 Ob 65/13t.
- 24 OGH 05.02.2008. 10 Ob 120/07. Idézi PLAVEC i. m. 203.